

GRĀMATVEDIS UZNĒMUMA PĀRĒJAS APSTĀKĻOS

Jurijs Baibakovs,

Grāmatvedības un finanšu koledža

IX International Research-to-practice Conference, BSA 2022

Uzņēmums un uzņēmuma pāreja

- **Uzņēmums** ir organizatoriski saimnieciska vienība, uzņēmumā ietilpst komersantam piederošas ķermeniskas un bezķermeniskas lietas, kā arī citi saimnieciski labumi (vērtības), kurus komersants izmanto komercdarbības veikšanai.
- **Uzņēmuma pāreja** veidojas tad, kad uzņēmums tiek nodots kādai citai personai, t.i. uzņēmuma pāreja kā mantas kopības vai tās daļas pāreja izpaužas, kā **aktīvu un saistību nodošana**.
- Komerclikuma 18. pants
- Darba likuma 117. pants

Uzņēmuma pārejas aktualitāte

- Ir raksturīga ne tikai lielo komersantu gadījumā - ir bieži sastopama arī mazo komersantu vidū (piemēram, kad tiek slēgts viens komersants, lai atvērtu otro ar mērķi nodarboties ar to pašu, bet nemaksājot uzkrātus parādus);
- no katriem desmit nodokļu parādniekiem vidēji 2 - 4 gadījumos ir konstatējama uzņēmuma pāreja (VID statistika);
- uzņēmuma pāreju kā (tiesisku) instrumentu vēlas izmantot arī nodokļu maksātāji, kuru mērķis ir izvairīties no nodokļu administrācijas kontroles pasākumiem (VID statistika).

Uzņēmuma pāreja un citi nodokļu nemaksāšanas veidi

- Uzņēmuma pāreju konstatē nevis pēc formas, bet **pēc fakta**, līdz ar to uzņēmuma pārejā iesaistīto personu mērķiem un motīviem ir salīdzinoši neliela nozīme (sal. iesaiste PVN sistēmas ļaunprātīgā izmantošanā).
- **Nav izveidojusies izpratne** par to, ka pārtraukt viena komersanta darbību (tajā skaitā to izslēgt no reģistra), lai turpinātu to pašu darbību ar citu komersantu, bet «no baltās lapas» (tādējādi atbrīvojoties no uzkrātiem parādiem) ir prettiesiski (sal. PVN krāpšana, aplokšņu algas, slēptie ienākumi).
- Pati par sevi **uzņēmuma pāreja ir atļauta** (sal. PVN krāpšana, aplokšņu alga, slēptie ienākumi), prettiesisks ir mēģinājums tādējādi atbrīvoties no saistībām.

Uzņēmuma pārejas konstatēšana

- Uzņēmuma pārejas gadījumā izšķirošais ir **uzņēmuma identitātes saglabāšana**.
- Uzņēmuma ieguvējam ir pārgājis tāds uzņēmuma elementu kopums, kas ir pietiekams patstāvīgas, neatkarīgas saimnieciskās darbības veikšanai.
- Kāds elementu kopums ir pietiekams, ir atkarīgs no konkrētā saimnieciskās darbības veida un ir vērtējams katrā konkrētajā gadījumā.
- Nepastāv uzņēmuma pārejas kritēriju izsmeļošs saraksts.

Uzņēmuma pārejas atzītie kritēriji

- uzņēmuma veida vai rakstura izvērtēšana,
- ķermenisku (nekustamais īpašums, kustamas lietas) un bezķermenisku lietu, kā arī labumu (zinātība, izgudrojumi) pāreja,
- vai lielākā daļa darbinieku ir pārņemti,
- vai klienti ir pārņemti,
- uzņēmējdarbības funkciju līdzība pirms un pēc pārejas.

Grāmatveža loma

- **Grāmatvedība** ir viena no galvenajām «vietām», kur uzkrāsies informācija par uzņēmuma pārejas esamības kritērijiem.
- **Grāmatvedis**, esot uzmanīgs, ikdienā kārtojot darba devēja grāmatvedību var konstatēt vairākas uzņēmuma pārejas pazīmes un laikus veikt attiecīgas darbības (piemēram, ir iespēja brīdināt vadību, lai tā varētu atturēties no kāda darījuma vai darbību īstenošana, vai arī sniegt ieteikumus, kā attiecīgu darbību veikt tādā veidā, lai mazināt uzņēmuma pārejas risku u.c.).
- It īpaši gadījumos, kad uzņēmuma pāreja notiek slepenībā; kad par to nav noslēgts atsevišķs tiesiskais darījums utt.

Grāmatveža vērība I

- **Aktīvu pārņemšana** no saistītās personas, kura iepriekš nodarbojas ar līdzīgu saimniecisko darbības veidu, bet šobrīd vairs nedarbojas vai ar šādu darbību nenodarbojas – uzņēmuma pārejas risks;
- Kā ar darījumu (piemēram, pirkumu) tā arī jebkādā citā veidā;
- Īpaša uzmanība, ja publiski ir pieejama informācija par neizpildītām saistītās personas nodokļu vai citām saistībām, finanšu grūtībām, smagiem tiesas procesiem un tml.
- Īpaša uzmanība, ja cena neatbilst tirgus vērtībai;
- Īpaša uzmanība, ja pārāk gari samaksas termiņi vai arī par iegādāto mantu netiek maksāts (ja ir pārdošanas darījums);

Grāmatveža vērība II

- **Strauja darbinieku skaita palielināšana** bez šādiem notikumiem raksturīgiem priekšnoteikumiem – uzņēmuma pārejas risks;
- Raksturīgie priekšnoteikumi (normālam) darbinieku pretendentu pieplūdamam parasti prasa izmaksas (tātad izdevumu dokumentiem ir jābūt grāmatvedībā vēl pirms pieplūduma): darbinieku piesaistes kampaņa, līgums ar rekrutīngā uzņēmumiem un tml.
- Īpaša uzmanība, ja darbinieki tiek pieņemti praktiski bez darba intervijas;
- Īpaša uzmanība, ja tiek pieņemti praktiski visi pretendenti;

Grāmatveža vērība III

- Citu personu uzsākto **lielu līgumu vai projektu turpināšana** – uzņēmuma pārejas risks;
- Normālā kārtībā tas notiek ar ilgstošo plānošanu, komplicētiem līgumiem, nopietnām administratīvajām problēmām (kas noteikti skars arī grāmatvedību) un tml.
- Īpaša uzmanība, ja tiek pieņemti darbā tie darbinieki, kas bija iesaistīti projektā pirms pārņemšanas;
- Īpaša uzmanība, ja no iepriekšējā uzņēmēja tiek pārņemti projekta īstenošanai nepieciešamie aktīvi;

Grāmatveža vērība IV

- **Straujš apgrozījuma pieaugums** bez raksturīgiem priekšnoteikumiem – uzņēmuma pārejas risks;
- Raksturīgi priekšnoteikumi (normālam) apgrozījuma un klientu pieaugumam parasti prasa izmaksas (tātad izdevumu dokumentiem ir jābūt grāmatvedībā vēl pirms pieauguma): liela projekta pabeigšana, jaunā ražošanas ceha ekspluatācijas uzsākšana, jauna produkta palaišana tirgū, reklāmas kampaņas, starpnieku izdevumi un tml.
- Īpaša uzmanība, ja jaunie klienti uzreiz izdara lielus pasūtījumus;

Grāmatveža vērība V

- Preču krājumu, pamatlīdzekļu un inventāra **atlikumu** vienlaicīga **iegāde** pat no nesaistītas personas – uzņēmuma pārejas risks;
- Īsos termiņos iegādāti dažādi aktīvi, tajā skaitā lietoti pamatlīdzekļi un inventārs, vai arī visi noliktavas atlikumi (īpaši nešķirojot) un tml. gadījumi, kas nav raksturīgi normālai tirgus situācijai (kad ir konkrēts piedāvājums/pieprasījums, kam seko otrās puses atbilde utt.);
- Īpaša uzmanība, ja publiski ir pieejama informācija par neizpildītām pārdevēja nodokļu vai citām saistībām, finanšu grūtībām, smagiem tiesas procesiem un tml.
- Īpaša uzmanība, ja cena neatbilst tirgus vērtībai;
- Īpaša uzmanība, ja pārāk gari samaksas termiņi vai arī par iegādāto mantu netiek maksāts;

Grāmatveža vērība VI

- **Patiesais un galvenais lēmuma pieņēmējs (vadītājs)** atšķiras no publiskā reģistrā reģistrētas amatpersonas vai uzņēmuma īpašnieka;
- Jāpārbauda publiskajos reģistros pieejamo informāciju par patiesu vadītāju;
- Patiesajam vadītājam ir bijis darba devējam līdzīgs uzņēmums, kas šobrīd nestrādā (vai viņam ir finanšu problēmas utt.);
- Īpaša uzmanība, ja darba devējam izaugsme sākusies neilgi pēc vai pirms šī iepriekšēja uzņēmuma darbības pārtraukšanas.

Ietekme uz grāmatvedību I

- Uzņēmuma pāreja pārsvarā ietver arī aktīvu nodošanu;
- Latvijā aktīvu nodošana uzņēmuma pārejas gadījuma **nav uzskatāma par PVN darījumu;**
- Ja rēķinā ir norādīts PVN, rēķins ir kļūdainš un nevar tajā norādīto PVN deklarēt kā priekšnodokli.

Ietekme uz grāmatvedību II

- Darbinieki ir būtiska vērtība un daļa no nododamas ekonomiskās vienības;
- Darbinieki bauda ievērojamu aizsardzību uzņēmuma pārejas gadījumā;
- Pat uzņēmuma pārejas gadījumā grāmatvedim būs jāvadās no darba līgumiem, kas noslēgti ar esošo darba devēju, tomēr vēsturiskie dati ietekmē, piemēram, **vidējo izpeļņu**, gada pārskatā obligāti norādāmas aplēstās saistību **summas** pret darbiniekiem par pārskata gadā uzkrātajām **neizmantotām atvaļinājumu dienām** u.c.

Ietekme uz grāmatvedību III

- Uzņēmuma pārejas gadījumā līdz ar visiem aktīviem **pāriet arī visas saistības**;
- **Piesardzības princips**: finanšu pārskatā posteņus atzīst un novērtē, ņemot vērā visas saistības, kā arī paredzamās riska summas un zaudējumus, kas radušies pārskata gadā vai iepriekšējos gados;
- Zināmās ar nodoto uzņēmumu saistītas saistības (piemēram, publiski pieejama informācija par nodokļu parādiem) ir pietiekams pamats atzīt kā pārņemtās **saistības** un attiecīgi **iekļaut** tos **finanšu pārskatos**.

Secinājumi un priekšlikumi

- **Grāmatvedim** ir jābūt zināšanām par uzņēmuma pāreju kā institūtu un tās pamatkritērijiem.
- **Grāmatvedim**, laikus konstatējos uzņēmuma pārejas pazīmes, ir iespēja brīdināt vadību, lai tā varētu atturēties no kāda darījuma vai darbību īstenošanas.
- konstatējot uzņēmuma pāreju darba devēja partneru starpā, **grāmatvedis** var palīdzēt atgūt debitora parādu, kas jau bija norakstīts kā bezcerīgs.
- ja uzņēmuma pāreja jau ir notikusi, **grāmatvedim** ir jāņem vērā šis fakts amata pienākumu pildīšanā, sākot ar darbiniekiem izmaksājamo summu aprēķināšanu un beidzot ar gada pārskata sastādīšanu.
- ar uzņēmuma pāreju negodprātīgs komersants var izvairīties ne tikai no nodokļu, bet arī no citiem parādiem, tādēļ ir priekšlikums papildināt **VID** publicējamo datu bāzi ar jauno sadaļu, kur būtu atspoguļoti konstatēti uzņēmuma pārejas gadījumi.

Paldies par uzmanību

Jurijs Baibakovs, RNL21

Rīga, 2022. gads